

Е. С. Ганієва

Кримськотатарська мова

КРИМСЬКОТАТАРСЬКА МОВА – одна із західнокипчацьких мов тюркської мовної сім'ї. Поширена в АР Крим України, Румунії, Туреччині, Узбекистані та деяких країнах Сх. Європи. Кількість носіїв – бл. 700 тис. осіб. Структура К. м. неоднорідна, у ній виокремлюють 3 діалекти: пн. (степовий), серед. і пд., або пд.-бережний (на основі якого розвивалася літ. мова до поч. 20 ст.).

Останній формувався під знач. впливом турец. говорів. Основа серед. діалекту – половец. мова, що функціонувала в Криму у 14 ст. і відображена у «Codex Cumanicus» («Куманський кодекс»). За класифікацією серед. діалект належить до зх.-кипчац. групи зх. гілки тюрк. мов. Пн. діалект близький до мов кипчац.-ногай. підгрупи, особливо ногай. мови, що функціонує й нині на Пн. Кавказі; зараховують до сх.-кипчац. групи зх. гілки тюрк. мов. Від травня 1944 у результаті депортації кримськотатар. народу з Криму, а потім і репатріації, компактність носіїв діалектів і говірок було порушено. Асиміляція насел. зумовила зникнення діалект. мовного середовища. Розбіжності між діалектами і говірками поступово стираються. Сучасна літ. К. м. базується на серед. (половец.-кипчац.) діалекті. Типологічно К. м. належить до аглютинатив. мов. Осн. спосіб афіксації – суфіксація. Фонет. структура представлена 8 голосними і 23 приголосними фонемами. Голосні (а, е, ы, и, о, ö, у, ү) характеризуються стійкістю (нередукованістю) у всіх позиціях, за винятком ы, и, що редукуються у поєднанні з сонорними. Фонет. особливістю є наявність послідов. палатал. гармонії голосних за обмеж. губної гармонії.

Писемність К. м. у 20 ст. реформували кілька разів: до 1929 використовували араб. письмо, 1929–38 – латиницю, потім – кирилицю, якою крим. татари користуються й нині. У квітні 1992 у Сімферополі проведено міжнар. наук. конф., присвяч. проблемам переходу на лат. графіку. Новий алфавіт розроблено і прийнято у вересні того ж року, 1997 легітимовано ВР АР Крим. Окрім кирилиці, кримськотатар. ЗМІ нині активно використовують нову графіку. У лексиці поряд із заг.-тюрк. пластом виділяють численні запозичення з араб., перс., грец. та ін. мов. Перші писем. пам'ятки датують 13 ст.

Рекомендована література

1. Севортян Э. В. Крымскотатарский язык // Языки народов СССР. Т. 2. Тюркские языки. Москва, 1966;
2. Гаркавец А. Н. Очерк крымскотатарской фонетики, морфологии и орфографии // Кърымтатарджа-русча лугъам. К., 1988;
3. Эмирова А. М. Актуальные проблемы крымскотатарской филологии // СС. 2002. № 1;
4. Меметов А. М., Мусаев К. М. Крымскотатарский язык. Сф., 2003.

Покликання на статтю:

Кримськотатарська мова / Е. С. Ганієва // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-1522>

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).